

Ольга ШКОЛЬНА

**ГЕОГРАФІЯ ТВОРЧИХ ПОШУКІВ
ПЕТРА МІТКОВІЦЕРА
Одеса, Париж, Москва, Магнітогорськ**

Спеціальних публікацій творчості Петра Мітковицера присвячено не було, однак окремі, найчастіше уривчасті, відомості маємо на сторінках довідників, енциклопедій і Всесвітньої мережі Інтернет. Єдиною фаховою статтею, в якій розглядався не лише доробок майстра, а й засади творчості і мотивації його «міграцій» по закладах мистецької освіти та майстернях Європи, була праця славетного Юхима Михайліва, творчий спадок якого чим далі стає все більш вартісним. У монографічній статті «Нове різьбярство України», виданій у журналі «Життя і революція» 1929 р. [6], автор вмістив короткий життєпис скульптора, акцентуючи на особливостях еволюції його пластичної мови. Крім опублікованих джерел, в Одеському художньому училищі нами були виявлені архівні документи, які дозволили відстежити деякі факти творчої біографії майстра, і ввести їх до наукового обігу.

Народився П. Мітковицер за Ю. Михайлівим не у південній столиці Російської імперії, як це випливало з офіційних документів, а «поміж шахтарських рудень на Донбасі і там уже пробував ліпити». Нібито там хлопчина і виріс [6, с. 126]. В подальшому юнак у дев'ятирічному віці подався до Одеси. Згодом навчався у рисувальній школі. В портовому місті одержав першу художню освіту в майстерні пластика Л. Іоріні (1817, Мілан — 12.10.1911, Одеса). Його вчитель, родом з Італії, до 1835 р. навчався у Міланській академії мистецтв у Л. Бартоліні, переїхав до Одеси у 1869 р. за запрошенням Ф. Моранді та викладав малюнок і скульптуру.

Як писав відомий одеський мистецтвознавець С. Шевельов у своїх нарисах, «Луїджі Іоріні народився у Мілані в першій половині ХІХ сторіччя й помер в Одесі 1911 року. Чому 52-літній італійський скульптор оселився в Одесі? Ми можемо робити лише припущення» [11, с. 25]. Збереглися спогади про Л. Іоріні в контексті одеської школи викладача Д. Крайнева, що писав: «талановитий скульптор, професор Міланської Академії мистецтв... гарібальдієць, вже літній,

самотній, прекрасний як людина, що жив у приміщенні самої школи, займаючи там невелику напівтемну кімнату. Він викладав ліплення й малювання [11, с. 30]».

Талант пластика, педагога й організатора дозволив Л. Іоріні очолити Одеську школу. На посаді директора художник перебував 16 років (1869–1885 рр.). На знак поваги до майстра, що віддав місту сорок два роки зрілого життя, одесити встановили два погруддя Л. Іоріні роботи скульптора Б. Едуардса. Перше бронзове, меморіальне — у будівлі Одеського художнього училища, і друге, мармурове, у Російському музеї («Старий»). С. Шевельов зафіксував слова одного з учнів видатного скульптора, художника й публіциста Л. Камишнікова, надруковані у виданні «Южная мысль» 13 жовтня 1911 р.: «Хто з художників не знає старого Іоріні! По всьому світі розкидав старий скульптор насіння своєї науки, своїх знань, своєї найбільшої любові до мистецтва» [10, с. 25–30].

Цей дійсно літній художник, що викладав до останніх днів життя, мав сили виховати плеяду яскравих артистичних особистостей, які згадували його освіченість педагога, людську теплоту й батьківську турботу. Серед студентів відомі імена Н. Альтмана, М. Грекова, Й. Бродського, Я. Ніколадзе, архітектора Б. Іофана. Під час директорства видатного скульптора, Одеська рисувальна школа стала одним із кращих центрів освіти в царині мистецтва на теренах Росії. У цей період її адептами стають М. Врубель, Л. Пастернак, К. Костанді, Ф. Рубо [10, с. 25–26]. На час вступу П. Мітковицера до класу Л. Іоріні, останній уже був широко відомим скульптором, особливо з часу членства в Товаристві південно-російських художників (з 1894 р.).

Пересувні виставки здобули славу членам одеського ТЮРХа, а мармурові статуї, виконані в стилістиці італійського класицизму, на фасаді старої біржі міста — «Меркурій і Цицерон», «Ніч і день» (нині будівля міськвиконкому) стали наочним визнанням творчості художника в Росії. В 1890-х Л. Іоріні також виконав мармурову скульптуру «Душа» [10, с. 263]. Культовий пластик був кумиром для творчої молоді. Напрацювання його учнів доводять, що Л. Іоріні мав також і педагогічний талант, що дозволив йому виховати низку талановитих майстрів.

Одним з них і став П. Мітковицер, хлопчик з єврейського середовища міста, аура якого завжди представлялася як «гумор іудеїв у перекладі на російську мову» (С. Шевельов). Імовірно, за правилами того часу, протягом трирічного терміну навчання були засвоєні основи праці з різними видами матеріалів — від гіпсу, дерева, металу до каменю й надтвердого мармуру. Як людина вражень і переконань, 1905 р. митець стає активістом студентського руху, виступаючи проти реакційно-академічної освіти. Надто «живого» за громадянською пози-

цією парубка заарештували. В існуючих умовах обмежень життєвими реаліями, П. Мітковицер за слушної нагоди, очевидно морем, емігрує за кордон, до Франції.

В Парижі впродовж двох років він працює в *cole des Beaux-Arts* різьбярєм, намагається у повній мірі оволодіти технікою, спостерігає за працею видатних скульпторів сучасності. Збереглися спогади П. Мітковицера про цей час, занотовані Ю. Михайлівим: «Зачарованість та острах перед великими майстрами, що охоплюють кожного молодого художника, покинули мене з моменту, коли я почав спокійно розглядати їх твори в оригіналах, у майстернях. Імпресіонізм в особі Родена досяг найвищого завершення і разом помер. Продовжувати його — безглуздя» [6, с. 126].

На 1909-й рік митець, вже зі сформованими уявленнями про мистецтво, приїздить до Одеси. Але, «не знайшовши ґрунту для праці», повертається до Парижу. На цей раз, серед інших, враження на 21-річного молодого чоловіка справили оригінальні твори різьбяр-каменетеса Ж. Бернара, вперше виставлені на персональній виставці. Це був доробок, виконаний впродовж п'ятдесяти років життя, де представлений весь «скульптурний шлях» майстра. Сповнений нових імпульсів П. Мітковицер до «Весняного Салону» 1910 р. виконує «Портрет матері» («Мати»), на якому позначився деякий вплив творчості О. Родена, що фіксувала тогочасна паризька преса [6, с. 126].

Паралельно з відчуттям роденівського «аналітизму», за вдалим визначенням мистецтвознавця М. Протас, наші співвітчизники відчували потяг до бурделівського «синтетизму» та майолівського «тектонізму» [8, с. 41]. Ці та інші учні, а також відвідувачі ательє О. Родена, відкривали власні майстерні. На початок ХХ ст. Париж стає тимчасовою або тривалою доміvkою багатьох майстрів з України та Росії. Зв'язки поглиблювалися і в зворотньому напрямку. Саме в Одесі відбулася «Перша французька виставка» 1898 р., через рік після приїзду до міста П. Мітковицера. На ній експонувалися твори французького живопису. Вже друга, під назвою «Салон», відкрита наприкінці 1909 р. одеським скульптором В. Іздебським, репрезентувала 746 творів західноєвропейських (переважно французьких), окремих російських та українських майстрів. Протягом наступного року її побачили в Києві, Петербурзі, Ризі [2, с. 18].

Під час перебування П. Мітковицера у Парижі, на 1910-й рік, у скульптора А. Бурделя завершувала навчання український пластик Л. Дрекслер [10, с. 224–225], інший львівський скульптор М. Гаврилко, саме в 1910-м закінчив академію Жюльєна в Парижі й удосконалював навички у майстерні О. Родена [10, с. 428–429]. За свідченням А. Німенко, приблизно в ці ж роки також відвідав Францію З. Курчинський. Відомо, що у Парижі навчався на початку 1900-х рр. скульптор В. Іщенко, відомий майстер О. Архіпенко перебував у місті протягом 1908–

1921 рр. Приватну студію Н. Аронсона відвідував в 1910–1911 рр. інший видатний український скульптор, І. Кавалерідзе [10, с. 35–266]. Париж на початку ХХ ст. став кузницею кадрів української й російської артистичної еліти.

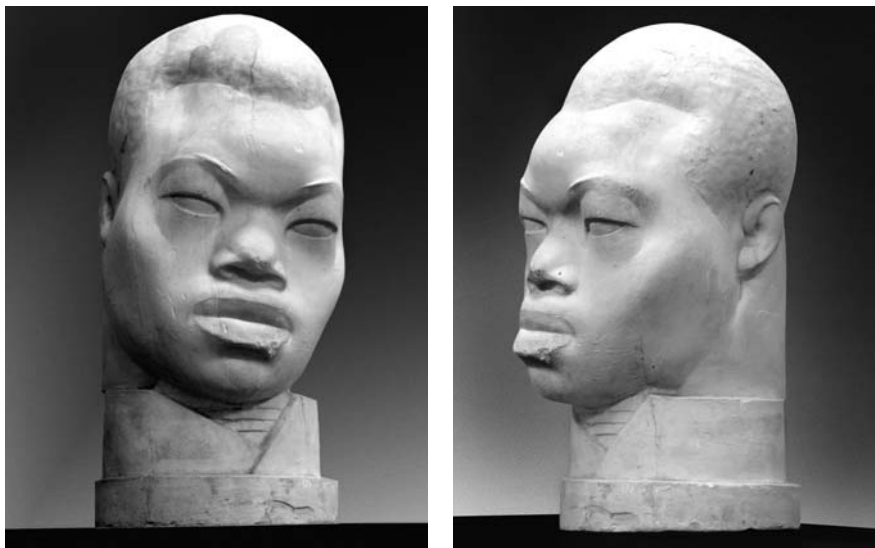
Віхи звернень П. Мітковицера до мистецтва Франції вимагають перегляду та перевірки. За Ю. Михайлівим майстер повертається до Одеси 1910 р. [6, с. 126] Однак більшість друкованих джерел, а також архівні дані автобіографії з художнього училища міста, цей факт віддаляють на два роки. За ними П. Мітковицер повернувся в Одесу 1912 р., можливо малося на увазі, що остаточно.

Судячи з документів на 11 аркушах особистої справи № 136, які дивом збереглися в архіві ОХУ, до педагогічної практики колишній студент долучився тільки через 10 років — з 27 січня 1922 р. (викладав до 31 жовтня 1933 р.). Перед тим скульптор досвіду постійного викладання не мав, вважаючи себе «вільним художником». Творчий стаж П. Мітковицер відраховував з 1909 р., з періоду життя у Франції. Очевидно, спостерігаючи за методикою викладання у профільних майстернях Парижу, певні знання з дисциплін за фахом, майстер за своєї добре. Але тільки з 24.01.1922 П. Мітковицер одержав офіційний членський квиток за № 13 з Спілки Всерабіса.

Тридцятидворічний скульптор іудейського віросповідання з міщан після каламутних 1912–1921 рр. художньою радою ОХУ був запрошений на посаду свого колишнього вчителя Л. Іоріні — керівником майстерні різьбярства. На той час він пройшов фронт, у царській армії служив рядовим, одружився й мав одну дитину. Адреса проживання значилася одеська — вул. Ремісничка, 19, кв. 7. В анкеті П. Мітковицер указував, що має дві художні освіти — середньо-спеціальну (тобто Одеська художня школа) і академічну у Франції (називає Академію в Парижі).

У рукописно-машинописному варіанті автобіографії скульптор указав наступні віхи подій з життя й творчості початку 1900-х років:

«1902 р. вступив до Одеського Художнього училища. 1904 р. перейшов на скульптурний відділ того ж училища. 1905 р. був за безладдя виключений і заарештований. 1906 р. емігрував до Франції й працював у приватній Академії, працював до 1907 року. 1907 р. повернувся в Росію й працював по скульптурі, виставлявся на виставках південно-російських художників. 1908 р. виїхав до Парижу і працював в Академії в проф. Енжольбера [?] по скульптурі й у професора Peter [?]» з мармуром. Працював до 1912 року. 1909 р. [,] 1910 р. виставляв роботи в паризькому салоні. 1912 р. повернувся до Росії, відбував покарання у фортеці, а після того був відданий на військову службу, де служив до початку імперіалістичної війни. 1917 р. був звільнений через поранення й весь цей час займаюся за фахом наскільки це можливо. Увесь термін революції перебуваю на службі по Наросвіті й займаюся за своїм фахом. З 1920 р. є керівником

Голова негра. Близько 1927–1929 рр. Гіпс

скульптурної майстерні в Інституті в Одесі» [1, с. 3]. (Протягом 1912–1916 рр. служив рядовим солдатом).

В анкеті № 13 пізніше, уже в Одеському політехнікумі образотворчих мистецтв, П. Мітковицера додає, що вчився у Паризькій академії мистецтв, про французький і єврейську мови умовчує, уточнює, що перейшов на викладання українською мовою з 1926 р., на котрій, як і на російській, вільно читає й пише. Також скульптор, що усе ще керував майстернею, вказує, що тричі притягувався владою (був засуджений) — у 1905, 1907, 1919 р. (з 1918 р. перебував членом Співки, квиток № 86303). Очевидно, одним із приводів для арештів була участь у створенні й поширенні підпільного журналу «Комуніст». На момент заповнення анкети на утриманні Петра Веніаміновича, крім дружини й дитини, перебували мати й сестра.

З 1917 по 1927 рр. скульптор в Одесі брав участь у ряді громадських організацій, що мають відношення до революційного руху: 1917–1918 рр. — Рада робочих і селянських депутатів, перебував секретарем [1, с. 4].

У перші роки революції, перебуваючи на відповідальних посадах, митець лише зрідка має можливість виконувати творчі роботи. Проте 1919 р. він виставляє два гіпси: «Погруддя» й «Голова хлопця з вулиці» [6, с. 127].

1919–1920 — Губнаросвіта, завідував відділом мистецтв. 1921–1922 — Комітет охорони пам'яток мистецтв і старовини «КОПМС», художник-

експерт. 1923 — Музейний фонд, завідувач. 1923–1927 — Скульптурна майстерня Політехнікуму «Ізо», керівник. У цей час П. Мітковицер проживав за адресою: К. Лібкнехта [1, с. 4].

Пізніше, після 1927 р., скульптор заповнював уже анкету доцента. Або він перебував на цій посаді, або одержав наукове звання. Тут ми знаходимо уточнення із приводу освіти (середньої й незакінченої вищої), фаху (різьбяр), походження (батько — вантажник), членства у науково-дослідних організаціях (крім керівництва скульптурною майстернею Одеського художнього інституту перебував директором Музейного фонду Одеської Політосвіти), заняття науково-дослідною роботою (розробляв проекти, які ще не публікував), активної участі в суспільному й політичному житті міста Одеси [1, с. 5].

В 1927 р. П. Мітковицер фігурує членом Всеукраїнської ювілейної виставки, присвяченої 10-річчю Жовтня (відкрита 8 листопада 1927 р. у Харкові, з 5 лютого 1928 р. переведена до Києва, потім до Одеси, Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Макіївки й Маріуполя). На виставці були представлені здобутки різних мистецьких об'єднань: АРМУ, АХЧУ, ОСМУ, Товариства художників ім. К. Костанді, художників поза об'єднаннями, а також роботи викладачів і студентів Київського художнього інституту, Одеського політехнікуму образотворчих мистецтв, Межигірського й Миргородського художньо-керамічних технікумів. Розділи виставки: живопис, графіка, скульптура, архітектура, фото-кіно, кераміка, текстиль, металопластика.

Саме у цей час художник створює свою знамениту «Голову негра», що скоряє поєднанням екзотизму, улюбленого в Ар Деко, й соковитою пластикою на межі кубістичних пошуків та конструктивізму. Нині один екземпляр «Голови негра» зберігається у збірці Одеської картинної галереї, другий у гіпсі — у приватній колекції одесита, краєзнавця Т. Максимюка. 1929-м р. датує вищезазвану роботу в гіпсі Ю. Михайлів (можливо, примірник, з київських колекцій). 1928 р. П. Мітковицер серед експонентів у Одесі на виставці робіт краєзнавчого характеру (Історико-археологічний музей міста).

У 1929 р. скульптор бере участь у Другій Всеукраїнській виставці, де демонструє свій «Автопортрет» 1928 р., гіпс, виконаний в дусі конструктивізму. Хоча цього ж року він виконав монументальну композицію «Прачка» (гіпс, 1928), за визначенням сучасників «за мотивом садового різьблення в дусі Майоля» [6, с. 127]. Маленьке погруддя роботи П. Мітковицера, за спогадами очевидців, було включене до натюрморту, виконаного живописцем, одеситом Фурсом [17]. Багато років згадував про творчість «чудового» за його визначенням скульптора П. Мітковицера Н. Альтман.

На 1930 р. окремим наказом № 84 з 1-го жовтня майстер черговий раз затверджений на посаді керівника скульптурної майстерні. Через 1,5 роки в спра-

ві фігурує вже професор П. Мітковицер (від 6 травня 1932 р.). У цей час митець задіяний у масштабах не лише Одеси, а й регіону, пізніше й країни, його в будьякий момент за необхідності визивають на виконання робіт з оздоблення та консультивання на великих будівничих об'єктах, наприклад у Дніпрельстан, про що збереглися документи.

Коли П. Мітковицер вже мав 23 роки стажу за плечима, він згадував, що народився у березні місяці 1888 р. (за деякими джерелами вказана інша дата — 1882 р.). Скульптор писав, що вступив до Одеської художньої школи 1904 р., закінчив її у 1907 р. Протягом 1908–1910 рр. навчався, але не завершив освіту у Паризькій академії мистецтв за фахом «Художник — скульптор». Паралельно з 1904 по 1921 рр. перебував у ВКП(б), пізніше через необхідність більше займався творчою діяльністю механічно вибув.

У графі «робота» П. Мітковицер зазначає, що вже у 1906–1908 рр. в Одесі був майстром по скульптурі (можливо, виконував приватні замовлення). Під час навчання в Парижі рік працював художником по каменю, хромолітографом — з вересня 1909 по 1910 рр. По поверненні до Одеси один рік з вересня 1911 по 1912 рр. виконував скульптурні роботи. Далі за поширення літератури сидів один рік і три місяці у в'язниці, один рік і шість місяців протягом вересня 1916–1917 рр. працював табельником при будзагоні Союзу міст.

Протягом чотирьох років, з вересня 1918 по 1923 рр. завідував відділом мистецтв при народстві. З 1920 до часу заповнення (7 грудня 1932 р.) працював професором скульптури при НКО. Паралельно з вересня 1923 до останнього часу перебував на посаді завідувача Музейним фондом Одеси при НКО. З 1928 р. був членом правління Союзу Рабіс Одеси, в 1931–1932 член ВЧК Рабіса у Харкові, одночасно член ЦК Рабіса у Москві [1, с. 8]. Протягом 1921–1932 рр. тричі обирався головою МК ОХІ. Встиг підготувати учнів Н. Круглякову-Невель, Г. Малкову, Е. Фрідман [10, с. 386].

З 1923 по 1926 рр. скульптор є членом Товариства художників ім. К. Костанді [10, с. 386], потім з появою «червоних» об'єднань, стає учасником Асоціації революційного мистецтва України, бере участь у колективних оглядах Першої всеукраїнської виставки Асоціації революційного мистецтва України (АРМУ) [12].

У цей час він активно працює у комісії з охорони пам'ятників. Збереглися дані відносно окремих епізодів її функціонування. Так, наприклад, у серпні 1929 р. П. Мітковицер разом з М. Жуком і рядом художників та професури Одеси (художник Чернявський, О. Дерібас, голова міськради Пономарьов, професор Зейлігер, художник Емський [18], професор Дложевський), з огляду на цінність пам'ятника Катерині II, займалися питаннями збереження існуючих деталей пам'ятки через їх унікальність, історичну цінність і неможливість пізнішого відтворення [16]. На 1932 р. відомий майстер-педагог уже в лавах членів РСДРП більшовиків.

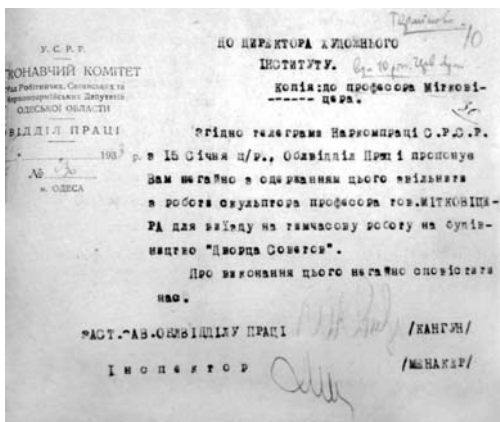
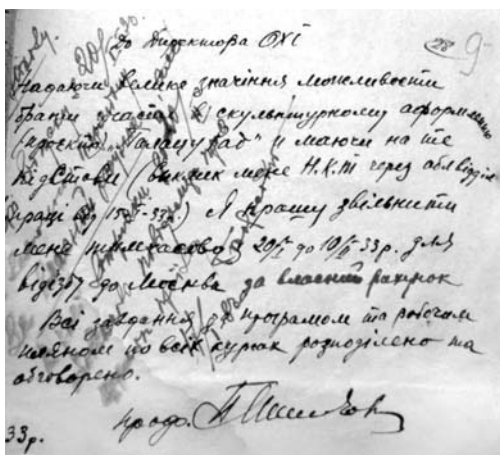
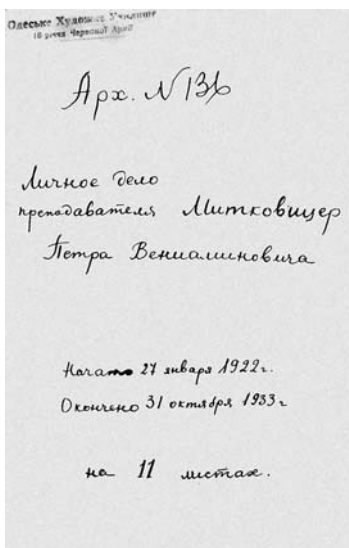
З 20.01.1933 по 10.02.1933 професор П. Мітковицер був відряджений НКІ у Москву з метою оформлення (виготовлення проекту) скульптур для «Палацу Рад». На цей період він отримав дозвіл керівництва ОХІ на тимчасове звільнення. Заява супроводжувалася офіційним викликом з відділу праці виконавчого комітету Рад робочих, сільських і червоноармійських депутатів по Одеській області зі зверненням інспектора організації тов. Менакера й заступника завідувачого облвідділу тов. Кангуна до директора ОХІ тов. Вольського. Наприкінці року, вже у жовтні 1933-го, через народний комісаріат освіти, директивно було надіслане повідомлення, за яким керівництву інституту компетентно рекомендувалося вважати тов. П. Мітковицера у тривалому службовому відрядженні за свій рахунок у зв'язку із важливістю й великим значенням довіреної йому роботи у Москві (від 31.10.) [1, 9–11].

На початку 1930-х майстер бере дієву участь у конкурсах різних проектів: 1930 р. — у конкурсі проектів пам'ятника Т. Шевченко, далі — конкурс проектів Палацу Рад СРСР (арх. Б. Іофан за участі Я. Попова, А. Баранського, Д. Цицировича, С. Гельфельда [12]). Очевидно, своїм просуванням скульптор багато в чому був зобов'язаний єврейській громадськості, причетної до масштабних одеських, українських і загальносоюзних мистецьких акцій. Імовірно, над втіленням у життя проекту оформлення московського Палацу Рад, П. Мітковицер, що виграв конкурс, працював впродовж 1933–1934 рр., коли остаточно звільнився з Одеського художнього інституту — училища.

У 1935 р. майстер виконав скульптуру «Дискометальник» для станції метро «Сокольники» у Москві [12] (була репродукована у виданні Вечірня Москва. — 1935. — 22 травня) [5]. З середини 1930-х рр. П. Мітковицер брав участь у проекті оформлення цієї станції метрополітену. На Всесвітній виставці у Парижі в 1937 р. проект станції «Сокольники» був визнаний гідним Гран-прі. Барельєфи для названого ансамблю виконав скульптор П. Мітковицер на замовлення архітектора Н. Бикової [13].

Після виконання скульптурних робіт для станції московського метрополітену «Сокольники», можливо, майстер продовжував співробітничати з метробудівцями. Потім відомий його масштабний проект для Магнітогорська, збудованого у 1930-х рр. Скульптор виконав замовлення для Лівобережного палацу культури металургів міста. У 1938 р. перший палац культури у Магнітогорську відкрився — тоді він називався «Клуб культури» (пізніше — «Палац культури й техніки») і входив до комплексу «Палац культури металургів і драматичного театру ім. О. Пушкіна».

Містобудівний ансамбль складався з першого Магнітогорського театру, театру робочої молоді — ТРАМу. Пам'ятник архітектури 1930-х рр. був побудований за проектом архітекторів П. Броннікова й М. Куповського. Ліпні при-

Матеріали архівної справи
з особистим підписом
П. Мітковицера
в запасниках Одеського
художнього училища.
Фотокопії О. Школьної. 2009

краси, що оздоблювали комплекс, виконувалися групою московських скульпторів під керівництвом професора П. Мітковицера, якому довіряли після оформлення Палацу Рад у Москві. Перед головним фасадом будівлі був споруджений пам'ятник О. Пушкіну. В 1981 р. Лівобережному палацу культури присвоїли статус Палацу культури й техніки. З 2008 р. він був знову перейменований у Лівобережний палац культури металургів [14].

Скульптори, спрямовані в 1930-х з Москви в Магнітогорськ для оформлення забудови міста, у числі яких були молодий фахівець Е. Бінова, відомі майстри П. Мітковицера, С. Кузнецов, а також лівінградські пластики І. Крестовської, Н. Дидикін, В. Лишев, Т. Кіріпніков, А. Дитріх, вплинули на формування місцевої

скульптурної школи [7]. Образ міста, створений працею умілих майстрів, отримав своє унікальне неповторний обличчя, свої аuru та колорит.

Перед самою Другою світовою П. Мітковицер брав участь у виставці скульптури у столиці Росії. Її відкрили 15 вересня 1940 р. у Москві, в Державному музеї образотворчих мистецтв ім. О. Пушкіна (Волхонка, 12). Експоновані досягнення були виконані за останні 2–3 роки й демонструвалися вперше. Частина творів планувалася для масового виробництва. Тоді в централізованому заході брали участь 104 скульптори, експонувалося 234 роботи. За матеріалами виставки був виданий збірник: «Выставка скульптуры Московского союза советских художников. Каталог выставки (Главное управление учреждениями изобразительных искусств Комитета по делам искусств при СНК СССР. Управление по делам искусств при СНК РСФСР. Московский союз советских художников). — М.; Л., «Искусство», 1940» [15]. Вірогідно, у цей період майстер є членом московської філії Спілки художників.

Серед творів П. Мітковицера відомі «Газетяр», портрети професора Серапіна (1914), дружини [10, с. 386].

Більша частина життя майстра була віддана формуванню плеяди ліпників-фігуристів, майстрів архітектурної кераміки, скульпторів-монументалістів і пластиків радянської порцеляни, оскільки саме цим спеціалізаціям навчали в Одеському художньому училищі — політехникумі — інституті — училищі, що кілька разів міняло вивіску. Помічником кафедрального професора в Одесі була видатний пластик Ж. Діндо. В 1920–1930-х також в ОХІ викладав станкову скульптуру Б. Яковлев, уродженець Казані, котрий здобув освіту у Петербурзькій Академії Мистецтв, що надалі переїхав до Москви.

З 1932 р. в ОХІ–ОХУ на скульптурному відділенні працював Г. Теннер з Білгород-Дністровського Одеської області, який також закінчив Петербурзьку Академію Мистецтв і Мюнхенську. Серед його учнів були І. Гончаренко, пластик порцеляни, що працював на багатьох російських заводах тонкої кераміки, і М. Кіпніс. Останній надалі викладав разом із дружиною Ф. Фальчук скульптуру з 1940-х в ОХУ.

На жаль, багато студентів професора П. Мітковицера і його асистентів та помічників, також талановитих майстрів форми й модельників, загинули на фронтах Другої світової, одеські колекції під час війни переважно були розграбовані й вивезені за межі СРСР. Особливо цікавили інтервентів порцеляна й скульптура, тому багато вітчизняних творів не збереглися до нашого часу. За однією з версій кінця життєвого шляху П. Мітковицера, наведеного у статті Н. Декерменджі «Сторінками історії» (До 140-річчя Одеського художнього училища), скульптор не повернувся з фронту. Отже, загинув на війні [4, с. 114]. Наразі місце його спочинку лишається невідомим.

Отже, творчість П. Мітковицера була досить багатогранною. Майстер пройшов шлях від імпресіонізму до проявів кубізму, Ар Деко і конструктивізму. Вигравши конкурс на проект оздоблення Палацу рад у Москві, митець отримав визнання кращого серед когорти найбільш обдарованих радянських скульпторів. Він керував найсильнішими пластиками на цьому та кількох наступних епохальних будівництвах.

Доробок П. Мітковицера належить щонайменше трьом країнам Європи — Україні, Франції, Росії. Праця «паризького» періоду лишається поки що малодослідженою. Час творчих зрушень в Україні потребує подальшого, більш прискіпливого вивчення, як у галузі станкової скульптури, педагогічної праці, так і в сфері організаційно-творчих процесів.

1. Архив Одесского художественного училища. Ф. ОХУ. Без № оп. Д.136. Личное дело преподавателя Митковицера П. В. 27 января 1922 г. — 31 октября 1933 г.). На 11 л. Публикуется впервые.

2. Асеева Н. Ю. Україно-французькі художні зв'язки 20–30-х рр. ХХ століття. — К., 1984. — С. 18–19.

3. Виноградова З. Т. Вища художня школа в Одесі. Передрук статті з нестановленого видання. Архів О. Ш.

4. Декерменджи Н. Сторінками історії (До 140-річчя Одеського художнього училища) // Українська академія мистецтва: Досл. та наук.-метод. пр. — К., 2005. — Вип. 12. — С. 109–116.

5. Золотоносов М. Глуптократос. Исследование немого дискурса. Аннотированный каталог садово-паркового искусства сталинского времени. — СПб, 1999. — С. 3–19. (http://deja-vu4.narod.ru/Central_park.html).

6. Михайлів Ю. Нове різьбярство України // Життя і революція. — 1929. — № 12. — С. 118–144.

7. Нурмухаметова Т. // http://www.magweb.ru/06_05.php#mag6_33.

8. Протас М. О. Українська скульптура ХХ століття / ІПСМ АМУ. — К., 2006. — С. 41.

9. Савицька Л. Художнє життя Одеси на початку ХХ століття // Мистецтвознавство України: Зб. наук. пр. — К., 2000. — Вип. I. — С. 85–97.

10. Художники України: Енциклопедичний довідник / ІПСМ АМУ; Редкол.: В. Д. Сидоренко (голова) та ін. — К., 2006. — С. 35–36, 224–225, 263, 266, 386, 428–429.

11. Шевелев С. С. Будущее или... оглядываяся назад? Очерки. — Одесса, 2004. — С. 25, 26, 30.

12. <http://artru.info/ar/18787/>.

13. <http://moskovskoe-metro.ru/marshrut-2-pervaya-liniya-/m.-sokolniki.html>.

14. http://www.aurorahotel.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=58&Itemid=103.

15. <http://maslovka.info/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=826&page=23>.
16. http://www.odessapassage.com/passage/magazine_details.aspx?lang=eng&id=31382.
17. http://www.odessiclub.org/publications/almanac/alm_12/contents/item27.pdf.
18. <http://www.odesskiy.com/ulitsi-v-istorii-odessi/ekaterinenskaya-ploschad.html>.

Анотація. *Петро Веніамінович Мітковицер (1888, Одеса — 1942 [10, с. 386], можливо Москва?, або Магнітогорськ?) належить до плеяди українських скульпторів, які пройшли французьку школу на початку ХХ ст. Його творчість, мало відображена у наукових джерелах, була переважно оформлювальною та педагогічною. Можливо, саме тому ім'я майстра й, насамперед, його художня спадщина, досить довгий час не були належно представлені у науковій літературі.*

Ключові слова: *Одеса, Париж, Москва, Магнітогорськ, Петро Мітковицер, скульптура, перша половина ХХ ст.*

Аннотация. *Петр Вениаминович Митковицер (1888, Одесса — 1942, возможно Москва? или Магнитогорск?) принадлежит к плеяде украинских скульпторов, которые прошли французскую школу в начале ХХ в. Его творчество, мало отраженное в научных источниках, было преимущественно оформительским и педагогическим. Возможно именно потому имя мастера и, прежде всего, его художественное наследие, достаточно длительное время не имели должного отражения в искусствоведческой литературе.*

Ключевые слова: *Одесса, Париж, Москва, Магнитогорск, Петр Митковицер, скульптура, первая половина ХХ в.*

Summary. *Peter Veniaminovich Mitkovitser (1888, Odessa — 1942 [6, с. 386], probably Moscow? Or Magnitogorsk?) belongs to a galaxy of the Ukrainian sculptors which have passed the French school in beginning XX of century. Its creativity, a little reflected in scientific sources, was mainly design and pedagogical. Probably therefore the name of the master and, first of all, its art heritage, long enough time had no due reflexion in the scientific literature.*

Keywords: *Odessa, Paris, Moscow, Magnitogorsk, Peter Mitkovitser, a sculpture, first half XX of century.*